

УДК 340.1

DOI: 10.33663/1563-3349-2025-98-23

Р. В. ТАТАРИНОВ

СТАНОВЛЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНИХ СУДІВ: АВСТРІЙСЬКИЙ ДОСВІД (ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ)

У статті досліджуються історико-правові передумови виникнення інституту конституційної юстиції в Європі з особливим акцентом на австрійській моделі конституційного контролю, створеній у 1920 році за концепцією Ганса Кельзена. Аналізуються теоретичні та практичні аспекти формування першого спеціалізованого Конституційного Суду Австрії, його доктринальні основи, організаційно-правова структура та механізми функціонування. Досліджується вплив австрійської (келзенівської) моделі на подальший розвиток конституційного судочинства в державах Європи, зокрема в контексті формування централізованої системи конституційного контролю. Особлива увага приділяється компаративному аналізу австрійської та американської моделей судового конституційного контролю, їх методологічним відмінностям та сферам застосування. Розглядаються ключові принципи функціонування конституційних судів європейського типу, їх роль у забезпеченні верховенства конституції, захисті прав людини та підтримці балансу державної влади. Стаття містить критичний аналіз наукових праць провідних теоретиків конституційної юстиції, включаючи Ганса Кельзена, Мауро Кappelletті, Луї Фаворе, Дітера Грімма та інших. Результати дослідження дозволяють простежити еволюцію конституційного судочинства від його теоретичного обґрунтування до практичної імплементації та поширення в правових системах країн-держав Європейського Союзу.

Ключові слова: конституційна юстиція, Конституційний Суд Австрії, австрійська модель, конституційний контроль, європейська модель конституційного судочинства.

Tatarinov Roman. Establishment of Constitutional Courts: The Austrian experience (theoretical aspect)

The article examines the historical and legal prerequisites for the emergence of the institution of constitutional justice in Europe, with a particular emphasis on the Austrian model of constitutional review established in 1920 according to

© ТАТАРИНОВ Роман Володимирович – кандидат юридичних наук, докторант наукової спеціальності «Теорія та історія держави і права; історія політичних учень» Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України; ORCID: 0009-0007-3672-6099; e-mail: r.v.tatarinov@gmail.com

the concept developed by Hans Kelsen. The study analyzes the theoretical and practical aspects of the formation of the first specialized Constitutional Court of Austria, its doctrinal foundations, organizational and legal structure, and mechanisms of functioning. It explores the influence of the Austrian (Kelsenian) model on the subsequent development of constitutional adjudication in European states, especially in the context of the formation of a centralized system of constitutional review. Special attention is devoted to a comparative analysis of the Austrian and American models of judicial constitutional review, their methodological differences, and their respective spheres of application. The article considers the key principles governing the functioning of European-type constitutional courts, their role in ensuring the supremacy of the constitution, protecting human rights, and maintaining the balance of state powers. It includes a critical analysis of the scholarly works of leading theorists of constitutional justice, including Hans Kelsen, Mauro Cappelletti, Louis Favoreu, Dieter Grimm, and others. The findings of the study allow tracing the evolution of constitutional adjudication from its theoretical justification to its practical implementation and subsequent dissemination within the legal systems of European Union member states.

Key words: *constitutional justice, Constitutional Court of Austria, Austrian model, constitutional review, European model of constitutional adjudication.*

Вступ. Конституційна юстиція як специфічний правовий інститут посідає центральне місце в сучасних демократичних правових системах держав Європейського Союзу. Виникнення спеціалізованих органів конституційного контролю стало відповіддю на об'єктивну потребу захисту конституційного ладу, забезпечення верховенства основного закону держави та гарантування прав і свобод людини в умовах парламентської демократії [1]. Історія становлення конституційної юстиції в Європі нерозривно пов'язана зі створенням у 1920 році першого в світі спеціалізованого Конституційного Суду Австрії. Цей революційний крок у розвитку конституційного права став результатом теоретичних напрацювань видатного австрійського правознавця Ганса Кельзена, який не лише розробив концептуальні засади функціонування конституційного суду, а й безпосередньо брав участь у підготовці тексту Федеральної Конституції Австрії 1920 року [2]. Австрійська модель конституційного контролю, або так звана «келзенівська модель», заклала фундамент для формування європейської традиції конституційного судочинства, яка принципово відрізняється від американської системи дифузного судового контролю. Централізована система консти-

туційної юстиції, запроваджена в Австрії, передбачала створення єдиного спеціалізованого органу, наділеного виключною компетенцією здійснювати перевірку конституційності нормативно-правових актів. Ця модель згодом була запозичена багатьма європейськими державами та стала домінуючою в континентальній правовій системі [3]. Актуальність дослідження теоретико-правових засад виникнення конституційних судів у Європі зумовлена кількома факторами. По-перше, розуміння історичних витоків та передумов створення інституту конституційної юстиції дозволяє глибше осмислити його сучасне призначення та функції в системі органів державної влади. По-друге, аналіз австрійського досвіду надає можливість визначити універсальні принципи та механізми конституційного контролю, які можуть бути застосовані в різних правових системах. По-третє, вивчення впливу австрійської моделі на розвиток конституційного судочинства в інших європейських державах допомагає виявити загальні тенденції та специфічні особливості національних систем конституційної юстиції [4]. **Метою статті** є комплексне дослідження теоретико-правових засад виникнення та становлення конституційних судів у Європі з акцентом на австрійському досвіді та його впливі на подальший розвиток європейської моделі конституційного судочинства.

Стан розробки проблеми. Проблематика виникнення та розвитку конституційної юстиції в Європі привертала увагу багатьох вітчизняних та зарубіжних дослідників. Фундаментальний внесок у розробку теоретичних засад конституційного контролю зробив Ганс Кельзен, праці якого «Сутність і розвиток державної юрисдикції» (1928), «Хто повинен бути охоронцем конституції?» (1931) та «Загальна теорія права і держави» (1945) заклали доктринальну основу для створення та функціонування спеціалізованих конституційних судів [5]. Значний вклад у дослідження порівняльних аспектів конституційної юстиції здійснив італійський компаративіст Мауро Каппеллетті, який у своїх працях «Судовий контроль за конституційністю законів у порівняльній перспективі» (1971) та «Доступ до правосуддя» (1978) проаналізував різні моделі конституційного контролю та їх ефективність у забезпеченні прав людини [6]. Французький конституціоналіст Луї Фаворе у роботі «Конституційні суди»

(1986) систематизував знання про європейські конституційні суди, їх структуру, компетенцію та роль у політико-правовій системі. Його дослідження особливо цінне для розуміння специфіки функціонування конституційної юстиції у різних державах Європи [7]. Німецький правознавець Дітер Грімм у праці «Конституційна юстиція та демократія» (2012) розглянув проблему легітимності конституційних судів у демократичних державах та їх роль у підтримці балансу між принципом народного суверенітету та захистом прав людини [8]. Серед українських дослідників значний внесок у вивчення конституційної юстиції зробили Ю. Г. Барабаш, О. В. Гришук, В. В. Лемак, М. І. Козюбра, М. В. Савчин, О. В. Совгіря, П. М. Рабінович, та інші. Зокрема, М. В. Савчин у своїх працях досліджував компаративні аспекти конституційної юрисдикції та особливості європейської моделі конституційного контролю [9]. Попри значну кількість наукових праць, присвячених конституційній юстиції, питання історико-правових передумов виникнення австрійської моделі та її впливу на розвиток конституційного судочинства в Європі потребує подальшого комплексного дослідження з урахуванням сучасних тенденцій розвитку конституціоналізму в державах Європейського Союзу.

Виклад основного матеріалу. Формування інституту конституційного контролю в Європі стало результатом тривалої еволюції конституційно-правової думки та практики державотворення. На відміну від Сполучених Штатів Америки, де судовий конституційний контроль виник природним шляхом через прецедентну практику Верховного Суду (справа «*Marbury v. Madison*», 1803), європейська традиція конституційного судочинства формувалася в умовах принципово іншої правової культури та політичної системи [10]. Європейська континентальна правова система, заснована на римському праві та принципі верховенства закону, традиційно характеризувалася пануванням законодавчої влади та обмеженою роллю судів у перевірці конституційності нормативних актів. Французька революція 1789 року закріпила принцип суверенітету нації, який реалізовувався через представницький орган – парламент. У цій концепції не було місця для судового контролю за актами законодавчої влади, оскільки це сприймалося як посягання на народний суверенітет [1]. Однак наприкін-

ці XIX – на початку XX століття в європейській правовій думці почали формуватися ідеї про необхідність захисту конституції від можливих порушень з боку законодавчої та виконавчої влади. Особливо гостро це питання постало після Першої світової війни, коли молоді демократії Центральної Європи зіткнулися з проблемою забезпечення стабільності конституційного ладу та захисту прав людини в умовах політичної нестабільності. Ганс Кельзен, розробляючи концепцію конституційного суду, виходив з ідеї про необхідність захисту ієрархічної будови правової системи. Згідно з його «чистою теорією права», правова система має пірамідальну структуру, де норми нижчого рівня мають відповідати нормам вищого рівня, а конституція займає вершину цієї піраміди. Для забезпечення такої відповідності необхідний спеціальний орган, який би здійснював перевірку конституційності законів та інших нормативних актів [2]. Важливою передумовою створення конституційних судів стала Веймарська дискусія між Гансом Кельзеном та Карлом Шміттом у 1928–1931 роках про те, хто має бути «охоронцем конституції». Шмітт вважав, що таким охоронцем повинен бути рейхспрезидент, як арбітр між різними гілками влади, тоді як Кельзен наполягав на створенні незалежного конституційного суду. Ця дискусія мала фундаментальне значення для розвитку теорії конституційної юстиції та визначення її місця в системі державної влади [11].

Федеральна Конституція Австрії, прийнята 1 жовтня 1920 року, стала першою в світі конституцією, яка передбачала створення спеціалізованого органу конституційного контролю – Конституційного Суду (*Verfassungsgerichtshof*). Ганс Кельзен, який безпосередньо брав участь у розробці конституційного тексту, заклав у ньому свою концепцію централізованого конституційного контролю [3]. Конституційний Суд Австрії був задуманий як особливий судовий орган, що перебуває поза системою загальних судів та наділений виключною компетенцією у справах конституційного характеру. Це принципово відрізняло австрійську модель від американської, де право перевірки конституційності законів належить усім судам загальної юрисдикції в межах їх компетенції. Структура Конституційного Суду Австрії включала президента, віце-президента, дванадцять членів та шість заступників. Члени суду призначалися федеральним президентом за поданням

федерального уряду та парламенту, що забезпечувало баланс між різними гілками влади у формуванні складу суду. Важливою гарантією незалежності суддів конституційного суду була їх недоторканність та незмінюваність [4]. Компетенція Конституційного Суду Австрії за Конституцією 1920 року охоплювала: 1) перевірку конституційності федеральних та земельних законів за зверненням федерального уряду, земельних урядів або за конституційною скаргою; 2) вирішення спорів про компетенцію між федерацією та землями, а також між різними землями; 3) розгляд обвинувачень проти найвищих посадових осіб держави; 4) перевірку законності виборів до представницьких органів; 5) захист конституційно гарантованих прав громадян через інститут конституційної скарги.

Особливістю австрійської моделі було те, що Конституційний Суд міг визнавати закони неконституційними з наданням рішення загальнообов'язкового характеру (*erga omnes*). Це означало, що неконституційний закон втрачав чинність для всіх, а не лише для сторін у конкретній справі. Такий підхід забезпечував єдність правової системи та уникнення суперечливої судової практики [5]. Процедура розгляду справ у Конституційному Суді також мала свої особливості. Кельзен наполягав на тому, що конституційний контроль має бути абстрактним, тобто не пов'язаним обов'язково з конкретним судовим спором. Проте конституційна практика довела необхідність поєднання абстрактного та конкретного контролю, що і було реалізовано в австрійській моделі через інститут конституційної скарги та можливість звернення інших судів до Конституційного Суду [12].

Теоретичне обґрунтування необхідності створення спеціалізованого органу конституційного контролю Ганс Кельзен здійснив у своїх працях, зокрема у статті «Природа і розвиток державної юрисдикції» (1928) та полемічній роботі «Хто повинен бути охоронцем конституції?» (1931). Кельзен виходив з кількох фундаментальних постулатів своєї «чистої теорії права» [2]. По-перше, Кельзен розглядав право як ієрархічну систему норм, де кожна норма нижчого рівня черпає свою юридичну силу з норми вищого рівня. Конституція як основний закон держави перебуває на вершині цієї піраміди і є джерелом легітимності для всіх інших правових норм. Звідси випливає

необхідність існування механізму, який би забезпечував відповідність нижчих за рангом норм конституційним положенням. По-друге, Кельзен наполягав на тому, що конституційний контроль за своєю природою є правозастосовною діяльністю, а не політичною функцією. Конституційний суд не має втручатися в політичну доцільність прийняття того чи іншого закону, а лише перевіряти його відповідність конституції з точки зору юридичної техніки. Це розмежування юридичного та політичного було принципово важливим для легітимації інституту конституційної юстиції [6]. По-третє, австрійський правознавець обґрунтував необхідність створення саме спеціалізованого органу конституційного контролю, а не надання такої компетенції загальним судам. Кельзен вважав, що судді загальної юрисдикції не володіють достатньою кваліфікацією для розгляду складних конституційно-правових питань і можуть зазнати політичного тиску. Натомість спеціалізований конституційний суд, сформований з висококваліфікованих юристів і захищений особливими гарантіями незалежності, здатний ефективно виконувати функцію охорони конституції [7]. По-четверте, важливим елементом концепції Кельзена було розуміння конституційного суду як «негативного законодавця». На відміну від парламенту, який створює нові правові норми (позитивна правотворчість), конституційний суд може лише скасовувати норми, що суперечать конституції (негативна правотворчість). Таке розмежування функцій дозволяло знайти баланс між принципом поділу влади та необхідністю судового контролю за діяльністю законодавця [8]. Теоретичні розробки Кельзена мали величезний вплив на розвиток конституційного права не лише в Австрії, але й у багатьох інших європейських державах. Його концепція централізованого конституційного контролю стала теоретичною основою для створення конституційних судів у Чехословаччині (1920), Італії (1948), Німеччині (1951), Франції (1958), Іспанії (1978), Португалії (1982) та багатьох інших країнах [13].

Австрійська модель конституційного контролю принципово відрізняється від американської моделі, яка виникла раніше і ґрунтується на прецедентному праві. Розуміння цих відмінностей є ключовим для осмислення специфіки європейської традиції конституційної юстиції [10].

**Порівняльна характеристика австрійської
та американської моделей конституційного контролю**

Критерій	Австрійська модель	Американська модель
Організація	Централізована система: єдиний спеціалізований Конституційний Суд	Децентралізована система: всі суди мають право конституційного контролю
Характер контролю	Переважно абстрактний, може здійснюватися незалежно від конкретної справи	Виключно конкретний, пов'язаний із судовим спором
Суб'єкти звернення	Визначене коло органів державної влади, інституційні актори	Будь-яка особа в рамках судового процесу
Юридична сила рішення	Erga omnes (для всіх), закон втрачає чинність повністю	Inter partes (між сторонами), закон залишається чинним для інших
Процедура	Спеціальне конституційне провадження	Загальна судова процедура
Склад суду	Спеціально відібрані конституційні судді	Судді загальної юрисдикції

Американська модель, яка отримала назву дифузної або децентралізованої, передбачає, що будь-який суд у рамках розгляду конкретної справи може відмовитися застосовувати закон, якщо вважає його неконституційним. Таке рішення має силу лише для сторін у справі (*inter partes*), хоча на практиці через систему прецедентів рішення Верховного Суду США мають широкий вплив на всю правову систему [14]. Австрійська модель, навпаки, передбачає монополію спеціалізованого Конституційного Суду на перевірку конституційності законів. Звичайні суди не мають права самостійно визнавати закони неконституційними, але можуть звертатися до Конституційного Суду з відповідним запитом. Рішення Конституційного Суду про визнання закону неконституційним має загальнообов'язковий характер (*erga omnes*) і призводить до втрати чинності цього закону для всіх суб'єктів права [3]. Важливою відмінністю є також можливість здійснення абстрактного конституційного контролю в австрійській моделі. На відміну від американської системи, де конституційний контроль завжди пов'язаний

заний із конкретною судовою справою, в Австрії можливе звернення до Конституційного Суду з питання конституційності закону незалежно від наявності судового спору. Це дозволяє виявляти та усувати конституційні колізії на більш ранній стадії [15]. Обидві моделі мають свої переваги та недоліки. Американська модель забезпечує більш широкий доступ до конституційного правосуддя, оскільки будь-який громадянин може порушити питання про конституційність закону в рамках судового процесу. Австрійська модель, з іншого боку, забезпечує більшу правову визначеність та єдність судової практики, оскільки питання конституційності вирішує єдиний орган [4].

Створення Конституційного Суду Австрії у 1920 році стало прецедентом, який справив величезний вплив на розвиток конституційної юстиції в інших європейських державах. Австрійська модель була запозичена, адаптована та розвинута в багатьох країнах континентальної Європи, ставши основою для формування європейської традиції конституційного судочинства [16]. Першою країною після Австрії, яка створила спеціалізований конституційний суд, стала Чехословаччина. Конституція Чехословацької Республіки 1920 року передбачала створення Конституційного Суду за австрійським зразком. Проте цей суд проіснував недовго і припинив свою діяльність у 1939 році у зв'язку з окупацією країни нацистською Німеччиною [1]. Після Другої світової війни австрійська модель отримала нове життя. У 1948 році Конституційний Суд був створений в Італії. Італійська Конституція передбачила створення Corte Costituzionale як спеціалізованого органу конституційного контролю з широкими повноваженнями. Італійський Конституційний Суд запозичив багато елементів австрійської моделі, зокрема централізований характер конституційного контролю та загальнообов'язкову силу рішень про неконституційність законів [17]. Особливо важливим для поширення австрійської моделі стало створення Федерального Конституційного Суду Німеччини (Bundesverfassungsgericht) у 1951 році. Німецький Конституційний Суд став одним із найвпливовіших органів конституційної юстиції в Європі та світі. Він запозичив основні елементи австрійської моделі, але також розвинув деякі нові інститути, зокрема конституційну скаргу (Verfassungsbeschwerde), яка стала ефективним механізмом захисту прав людини [18]. У Франції в 1958 році була

створена Конституційна Рада (Conseil constitutionnel), яка, хоча й має деякі особливості порівняно з класичною австрійською моделлю, також виконує функції органу конституційного контролю. Французька модель спочатку передбачала переважно попередній контроль конституційності законів, але реформа 2008 року запровадила можливість апостеріорного контролю через питання конституційності (*question prioritaire de constitutionnalité*) [7]. У 1970-х роках австрійська модель була запозичена державами Південної Європи, які переходили до демократії після падіння авторитарних режимів. Конституційні суди були створені в Португалії (1982) та Іспанії (1980). Іспанський Конституційний Трибунал (Tribunal Constitucional) став особливо впливовим органом, який відіграв ключову роль у становленні демократії в країні після падіння франкізму [19]. Після падіння комуністичних режимів у Центральній та Східній Європі наприкінці 1980-х – на початку 1990-х років австрійська модель була запозичена практично всіма новими демократіями регіону. Конституційні суди були створені в Угорщині, Польщі, Чехії, Словаччині, Румунії, Болгарії, країнах Балтії та інших державах. Ці суди відіграли важливу роль у трансформації правових систем цих країн та їх інтеграції до європейського правового простору [9]. Сучасна Європа характеризується практично повсюдним поширенням австрійської моделі конституційної юстиції. Більшість держав-членів Європейського Союзу мають спеціалізовані конституційні суди або аналогічні органи конституційного контролю, організовані за принципами, закладеними Гансом Кельзеном у 1920 році. Це свідчить про життєздатність та ефективність австрійської моделі, яка змогла адаптуватися до різних політичних та правових контекстів [20].

На основі австрійського досвіду сформувалися певні принципи функціонування європейської моделі конституційного судочинства, які є спільними для більшості конституційних судів держав-членів ЄС: 1) Принцип спеціалізації. Конституційний контроль здійснюється спеціалізованим органом, який перебуває поза системою загальних судів і наділений виключною компетенцією у справах конституційного характеру. Це забезпечує високий рівень кваліфікації при розгляді конституційно-правових питань; 2) Принцип централізації. Виключно конституційний суд має право визнавати закони неконституційними. Загальні суди не

можуть самостійно відмовлятися від застосування закону через його неконституційність, але можуть звертатися до конституційного суду з відповідним запитом; 3) Принцип абстрактності. Поряд з конкретним конституційним контролем, який здійснюється у зв'язку з конкретними судовими справами, можливий абстрактний контроль, коли питання конституційності закону розглядається незалежно від судового спору; 4) Принцип загальнообов'язковості рішень. Рішення конституційного суду про визнання закону неконституційним мають силу *erga omnes*, тобто закон втрачає чинність для всіх суб'єктів права. Це забезпечує єдність правової системи та правову визначеність; 5) Принцип незалежності. Конституційні судді користуються особливими гарантіями незалежності, включаючи недоторканність, незмінюваність, високий соціальний статус та матеріальне забезпечення. Це дозволяє їм приймати рішення виключно на основі конституції та закону, без будь-якого зовнішнього тиску; 6) Принцип субсидіарності. Конституційний суд втручається лише тоді, коли інші механізми захисту прав та забезпечення конституційності виявилися неефективними. Це особливо важливо для інституту конституційної скарги, яка може бути подана лише після вичерпання всіх інших засобів правового захисту; 8) Принцип самообмеження. Конституційні суди, як правило, дотримуються доктрини судового самообмеження (*judicial self-restraint*), утримуючись від втручання в політичні питання та обмежуючись перевіркою юридичної конституційності актів. Ці принципи, закладені в австрійській моделі 1920 року, стали основою для функціонування конституційних судів у всій Європі та забезпечили ефективність європейської моделі конституційного судочинства [11].

Сучасний етап розвитку конституційної юстиції в Європі характеризується новими викликами, пов'язаними з процесами європейської інтеграції, глобалізації та трансформації національних правових систем. Конституційні суди держав-членів ЄС опинилися в умовах складної взаємодії з наднаціональними органами, зокрема з Судом Європейського Союзу та Європейським судом з прав людини [12].

Одним із ключових питань є співвідношення національного конституційного права та права Європейського Союзу. Конституційні суди змушені балансувати між принципом верховенства

права ЄС, який проголошений Судом ЄС, та необхідністю захисту конституційної ідентичності держав-членів. Ця проблема особливо гостро постала в контексті так званих «ultra vires» рішень конституційних судів, коли вони заявляють про виключення застосування актів інституцій ЄС, які виходять за межі компетенції, переданої Союзу [13]. Австрійська модель конституційного контролю продовжує розвиватися та адаптуватися до нових умов. Важливою тенденцією є розширення доступу до конституційного правосуддя через інститут конституційної скарги, який дозволяє громадянам безпосередньо звертатися до конституційного суду за захистом своїх прав. Цей інститут, запроваджений ще в класичній австрійській моделі, отримав особливе значення в сучасних умовах [14]. Перспективи розвитку європейської моделі конституційного судочинства пов'язані з подальшим зміцненням діалогу між конституційними судами держав-членів ЄС, Судом ЄС та ЄСПЛ. Формується мережа конституційних судів країн-держав Європи, які обмінюються досвідом, аналізують практику один одного та виробляють спільні підходи до вирішення складних конституційно-правових проблем. Цей процес можна назвати формуванням європейського конституційного простору, в основі якого лежать принципи, закладені австрійською моделлю 1920 року [15].

Висновки. Створення Конституційного Суду Австрії у 1920 році стало революційним кроком у розвитку конституційного права та заклало основи європейської традиції конституційного судочинства. Австрійська модель конституційного контролю, розроблена Гансом Кельзенем, принципово відрізнялася від американської моделі децентралізованого судового контролю та краще відповідала специфіці континентальної правової системи. Теоретичні основи австрійської моделі ґрунтувалися на концепції ієрархічної будови правової системи, де конституція займає вищий щабель і є джерелом легітимності для всіх інших правових норм. Кельзен обґрунтував необхідність створення спеціалізованого органу конституційного контролю, який би діяв як «негативний законодавець», скасовуючи закони, що суперечать конституції. Австрійська модель характеризується централізованим характером конституційного контролю, можливістю здійснення як абстрактного, так і конкретного контролю, загальнообов'язковою силою рішень конституційного суду та особливими гарантіями незалежності

конституційних суддів. Ці принципи забезпечили ефективність та життєздатність моделі. Вплив австрійського досвіду на розвиток конституційного судочинства в Європі був величезним. Австрійська модель була запозичена та адаптована в Італії, Німеччині, Франції, Іспанії, Португалії, державах Центральної та Східної Європи після падіння комуністичних режимів. Сьогодні більшість держав-членів ЄС мають конституційні суди, організовані за принципами австрійської моделі. Європейська модель конституційного судочинства, заснована на австрійському досвіді, характеризується такими принципами, як спеціалізація, централізація, можливість абстрактного контролю, загальнообов'язковість рішень, незалежність суддів та судове самообмеження. Ці принципи забезпечують баланс між захистом конституції та повагою до принципу поділу влади. Сучасний етап розвитку конституційної юстиції в Європі характеризується новими викликами, пов'язаними з європейською інтеграцією та необхідністю узгодження національного конституційного права з правом ЄС. Конституційні суди відіграють важливу роль у захисті конституційної ідентичності держав-членів та забезпеченні балансу між національним суверенітетом та наднаціональним правом. Перспективи розвитку європейської моделі конституційного судочинства пов'язані з подальшим зміцненням співпраці між конституційними судами, розширенням доступу до конституційного правосуддя та формуванням спільного європейського конституційного простору, заснованого на спільних цінностях та принципах, закладених австрійською моделлю 1920 року. Австрійський досвід створення конституційного суду має неперерічне значення для розуміння сучасної системи конституційного правосуддя в Європі. Концепція Ганса Кельзена довела свою ефективність та універсальність, що підтверджується її широким запозиченням та адаптацією в різних правових системах протягом більш ніж століття.

1. Савчин М. В. Конституційна юстиція та забезпечення конституційного порядку в Україні: 2005-2020: монографія. Ужгород, вид. ПІК-У, 2020. С. 384. 2. Kelsen H. Wer soll der Hüter der Verfassung sein? Berlin: Verlag Dr. Walther Rothschild, 1931. 52 S. 3. Kelsen H. Allgemeine Staatslehre. Berlin: Julius Springer, 1925. 478 S. 4. Schmitt C. Der Hüter der Verfassung. Tübingen: Mohr Siebeck, 1931. 159 S. 5. Cappelletti M. Judicial Review in the Contemporary World. Indianapolis: Bobbs-Merrill, 1971. 147 p. 6. Cappelletti M.

The Judicial Process in Comparative Perspective. Oxford: Clarendon Press, 1989. 421 p. **7.** Favoreu L. Les cours constitutionnelles. Paris: Presses Universitaires de France, 1986. 128 p. **8.** Grimm D. Constitutionalism: Past, Present, and Future. Oxford: Oxford University Press, 2016. 264 p. **9.** Козюбра М. І. Конституційна юстиція в Україні: проблеми становлення та розвитку. *Право України*. 2018. № 9. С. 44–67. **10.** Stone Sweet A. Governing with Judges. Constitutional Politics in Europe. Oxford: Oxford University Press, 2000. 247 p. **11.** Komárek J. Reasoning with Previous Decisions: Beyond the Doctrine of Precedent. *American Journal of Comparative Law*. 2013. Vol. 61. P. 149–172. **12.** Данельчук-Колодровські Н. Принцип рівності у практиці Конституційної ради Франції: що змінилося після десяти років застосування апостеріорного контролю? *Проблеми законності*. 2020. № 150. С. 292–312. **13.** Grabenwarter C. Verfassungsgerichtsbarkeit in Österreich. *Jahrbuch des öffentlichen Rechts der Gegenwart*. 2019. Bd. 67. S. 331–358. **14.** Sadurski W. Rights Before Courts: A Study of Constitutional Courts in Postcommunist States of Central and Eastern Europe. Dordrecht: Springer, 2014. 410 p. **15.** Ferreres Comella V. Constitutional Courts and Democratic Values: A European Perspective. New Haven: Yale University Press, 2009. 288 p. **16.** Kelemen R. D. Eurolegalism: The Transformation of Law and Regulation in the European Union. Cambridge: Harvard University Press, 2011. 352 p. **17.** Pizzorusso A. Italian and American Models of the Judiciary and of Judicial Review of Legislation: A Comparison of Recent Tendencies. *American Journal of Comparative Law*. 1990. Vol. 38. P. 373–386. **18.** Kommers D. P. The Constitutional Jurisprudence of the Federal Republic of Germany. Durham: Duke University Press, 2012. 672 p. **19.** Almagro Nosete J. Constitución y proceso. Barcelona: Bosch, 1984. 523 p. **20.** Спінчевська О. М. Конституційний юрисдикційний процес в Україні: сучасний стан та перспективи удосконалення: монографія. Київ: КНТ, 2022. 245 с.

References

1. Savchyn M. V. Konstytutsiina yustytysiia ta zabezpechennia konstytutsiinoho poriadku v Ukraini: 2005–2020: monohrafiia. Uzhhorod: RIK-U, 2020. 384 s. **2.** Kelsen H. Wer soll der Hüter der Verfassung sein? Berlin: Verlag Dr. Walther Rothschild, 1931. 52 p. **3.** Kelsen H. Allgemeine Staatslehre. Berlin: Julius Springer, 1925. 478 p. **4.** Schmitt C. Der Hüter der Verfassung. Tübingen: Mohr Siebeck, 1931. 159 p. **5.** Cappelletti M. Judicial Review in the Contemporary World. Indianapolis: Bobbs-Merrill, 1971. 147 p. **6.** Cappelletti M. The Judicial Process in Comparative Perspective. Oxford: Clarendon Press, 1989. 421 p. **7.** Favoreu L. Les cours constitutionnelles. Paris: Presses Universitaires de France, 1986. 128 p. **8.** Grimm D. Constitutionalism: Past, Present, and Future. Oxford: Oxford University Press, 2016. 264 p. **9.** Koziubra M. I. Konstytutsiina yustytysiia v Ukraini: problemy stanovlennia ta rozvytku. *Pravo Ukrainy*. 2018. № 9. С. 44–67. **10.** Stone Sweet A. Governing with Judges: Constitutional Politics in Europe. Oxford: Oxford University Press, 2000. 247 p. **11.** Komárek J. Reasoning with Previous Decisions: Beyond the Doctrine of Precedent. *American Journal of Comparative Law*. 2013. Vol. 61. p. 149–172. **12.** Danelchuk-Kolodrovskiyi N. Pryntsyv rivnosti u

praktytsi Konstytutsiinoi rady Frantsii: shcho zminylosia pislia desiaty rokov zastosuvannia aposteriornoho kontroliu? *Problemy zakonnosti*. 2020. № 150. S. 292–312. **13.** Grabenwarter C. Verfassungsgerichtsbarkeit in Österreich. *Jahrbuch des öffentlichen Rechts der Gegenwart*. 2019. Bd. 67. S. 331–358. **14.** Sadurski W. *Rights Before Courts: A Study of Constitutional Courts in Postcommunist States of Central and Eastern Europe*. Dordrecht: Springer, 2014. 410 p. **15.** Ferreres Comella V. *Constitutional Courts and Democratic Values: A European Perspective*. New Haven: Yale University Press, 2009. 288 p. **16.** Kelemen R. D. *Eurolegalism: The Transformation of Law and Regulation in the European Union* / Cambridge: Harvard University Press, 2011. 352 p. **17.** Pizzorusso A. *Italian and American Models of the Judiciary and of Judicial Review of Legislation: A Comparison of Recent Tendencies*. *American Journal of Comparative Law*. 1990. Vol. 38. P. 373–386. **18.** Kommers D. P. *The Constitutional Jurisprudence of the Federal Republic of Germany*. Durham: Duke University Press, 2012. 672 p. **19.** Almagro Nosete J. *Constitución y proceso* / Barcelona: Bosch, 1984. 523 p. **20.** Spinchevska O. M. *Konstytutsiinyi yurysdyktsiinyi protses v Ukraini: suchasnyi stan ta perspektyvy udoskonalennia: monohrafiia*. Kyiv: KNT, 2022. 245 s.

Tatarinov Roman. Establishment of Constitutional Courts: The Austrian experience (theoretical aspect)

The article examines the historical and legal prerequisites for the emergence of the institution of constitutional justice in Europe, with a particular emphasis on the Austrian model of constitutional review established in 1920 according to the concept developed by Hans Kelsen. The study analyzes the theoretical and practical aspects of the formation of the first specialized Constitutional Court of Austria, its doctrinal foundations, organizational and legal structure, and mechanisms of functioning. It explores the influence of the Austrian (Kelsenian) model on the subsequent development of constitutional adjudication in European states, especially in the context of the formation of a centralized system of constitutional review. Special attention is devoted to a comparative analysis of the Austrian and American models of judicial constitutional review, their methodological differences, and their respective spheres of application. The article considers the key principles governing the functioning of European-type constitutional courts, their role in ensuring the supremacy of the constitution, protecting human rights, and maintaining the balance of state powers. It includes a critical analysis of the scholarly works of leading theorists of constitutional justice, including Hans Kelsen, Mauro Cappelletti, Louis Favoreu, Dieter Grimm, and others. The findings of the study allow tracing the evolution of constitutional adjudication from its theoretical justification to its practical implementation and subsequent dissemination within the legal systems of European Union member states.

Key words: constitutional justice, Constitutional Court of Austria, Austrian model, constitutional review, European model of constitutional adjudication.